

ANWB BASIS
NATUURGIDSEN

VLINDERS

143
SOORTEN
EENVOUDIG
HERKENNEN

KOSM • S

ZAKFORMAAT

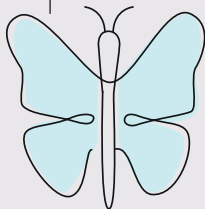
Snel naar de juiste soort met de **KLEURCODE**

VLINDERS behoren tot de kleurrijkste dieren in de natuur. Deze verscheidenheid aan kleuren lijkt op het eerste gezicht misschien verwarrend, maar de **KLEURCODE** helpt je snel de juiste soort te vinden. We hebben de vlinders in dit boek gesorteerd op de kenmerkende kleuren van hun vleugels: wit, geel, oranje, blauw, groen en bruin. Alle andere, bijzonder kleurrijke en veelkleurige vlinders vind je in het hoofdstuk 'Veelkleurige vleugels'. Binnen elke kleurgroep worden eerst de dagvlinders beschreven, gevolgd door de nachtvlinders. Als de geslachten verschillend gekleurd zijn, hebben we de nachtvlinders gesorteerd op de kleur van de meer opvallende mannetjes. De overeenkomstige vrouwtjes worden vervolgens in de tekst beschreven.

BLZ. 7 TOT 21

Witte vleugels

Wit of met een
vleugje kleur

Onze meest voorkomende en bekende vlinders zijn vertegenwoordigd in de kleurgroep wit – zoals het koolwitje, het klein geaderd witje of het oranjetipje.

→ Het aandeel nachtvlinders in deze groep is onevenredig groot, bijvoorbeeld de nonvlinder of de opvallende waaiermotten.

INFO

De kleurenbalk helpt je bij het navigeren door het boek.

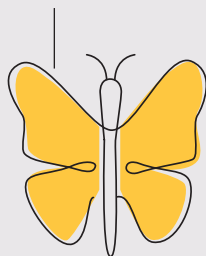
BLZ. 22 TOT 33

Gele vleugels

De groep vlinders met overwegend gele vleugelkleur is klein. Vlinders zoals de koninginnenpage en de citroenvlinder behoren hiertoe.

→ De hagedoornvlinder en het boterbloempje zijn ingedeeld bij de nachtvlinders.

Hoofdkleur geel

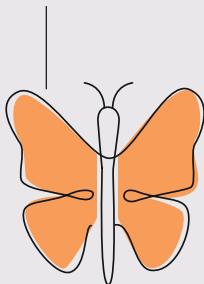
BLZ. 34 TOT 51

Oranje vleugels

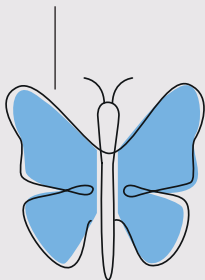
Vlinders met overwegend oranje vleugels vormen een van de grootste groepen binnen de dagvlinders. De nachtvlinders daarentegen zijn slechts met enkele vertegenwoordigd in deze groep.

→ Hier vind je de dagvlinders distelvlinder, kleine vuurvlinder, kleine parelmoervlinder en vele andere parelmoervlinders. De kersenspinner is een voorbeeld van een nachtvlinder.

Oranje voert de boventoon

Allerlei tinten
blauw

BLZ. 52 TOT 63

Blauwe vleugels

Tot de vlinders met overwegend blauwe vleugels behoren de weerschijnvlinders en de vele soorten blauwtjes. De nachtvlinders zijn niet vertegenwoordigd in deze groep.

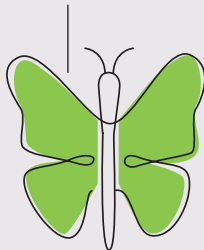
→ Het blauw van de blauwtjes laat een grote variatie zien. De blauwtinten variëren van lichtblauw via grijsblauw tot blauwviolet.

BLZ. 64 TOT 71

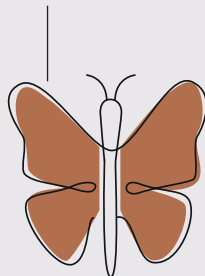
Groene vleugels

De groep vlinders met overwegend groene vleugels is klein. Met uitzondering van het groentje, dat een dagvlinder is, zijn alle andere nachtvlinders.

Groen is
zeldzaam

Bruine vleugels
komen vaak voor

BLZ. 72 TOT 95

Bruine vleugels

De groep vlinders met overwegend bruine vleugels is zeer soortenrijk. Vlinders zoals het landkaartje staan hier vermeld, net als de rouwmantel, de grote boswachter en de boserebia.

KLEUREN- PRACHT

De prachtige, vaak
iriserende kleuren
van vlinders
ontstaan door
lichtbreking op het
oppervlak van de
vleugels, die bedekt
zijn met fijne
schubben.

→ Ook veel nachtvlinders zijn bruin; voorbeelden hiervan zijn de dennenpijlstaart en de bekende huismoeder.

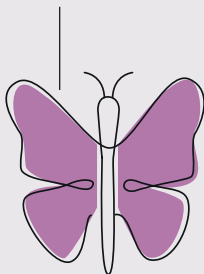
BLZ. 96 TOT 121

Veelkleurige vleugels

Alle vlinders die niet duidelijk in een van de vorige kleurgroepen kunnen worden ingedeeld, behoren tot deze kleurgroep. Vlinders in deze groep zijn onder andere de dagpauwoog, de atalanta of de zuidelijke pijpbloemvlinder.

→ De overgrote meerderheid van de soorten in deze kleurgroep zijn nachtvlinders, maar dat zijn lang niet altijd alleen nachtdieren. Veel van de nachtvlindersoorten zijn overdag actief, bijvoorbeeld de bloeddrupjes of de kolibrievlinder.

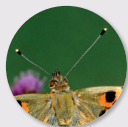
Kleurrijke vleugels

Basiskennis

VLINDERS

DAGVLINDER OF NACHTVLINDER? Hoe ga je om met diversiteit in de vlinderwereld? Een mogelijke benadering is de indeling in twee groepen – de dag- en de nachtvlinders. Over het algemeen zijn dagvlinders overdag actief en nachtvlinders 's nachts. Maar zoals altijd in de natuur zijn er ook hier uitzonderingen: de dagactieve nachtvlinders. Een onderscheid op basis van bepaalde uiterlijke kenmerken is daarom betrouwbaarder. Hier is wat basiskennis.

Antennes

Dagvlinders hebben altijd draadachtige, dunne antennes die aan het uiteinde knop- of knotsvormig zijn.

→ De antennes van nachtvlinders kunnen op heel verschillende manieren zijn gevormd: kamachtig, borstelachtig, uitgerust met wimpers of geveerd.

Vleugelhouding

Dagvlinders vouwen hun vleugels verticaal over hun lichaam.

→ Nachtvlinders daarentegen dragen hun vleugels ofwel dakvormig over hun lichaam ofwel vlak uitgespreid.

VLINDERS MET WITTE VLEUGELS

sneller determineren

VANAF BLZ. 8

Dagvlinders

De witjes zijn de typische vertegenwoordigers van deze kleurgroep.

→ Niet alle witte soorten zijn echter puur wit, vele hebben andere kleuraccenten: zwarte, grijze of gekleurde vleugelpunten zoals het koolwitje of het oranjetipje. Of donkere vleugeladers zoals het groot geaderd witje.

VANAF BLZ. 14

Nachtvlinders

In de natuur fladderen 's nachts veel nachtvlinders met overwegend witte vleugels – ook zuiver witte soorten zoals de donsvlinder uit de familie van de spinneruilen. De vleugels van de vogelkersstippelmot hebben zwarte vlekken op een witte achtergrond.

→ De witte nonvlinder komt regionaal ook in donkere varianten voor.

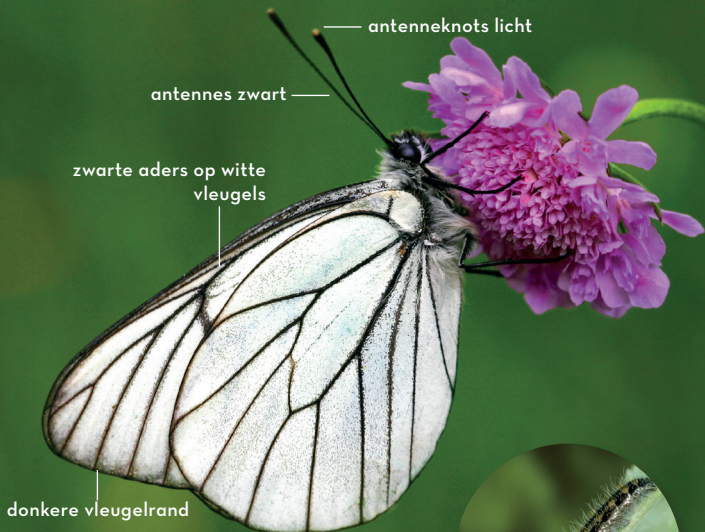
Je zag een vlinder met witte vleugels.

Kijk naar de positie van de antennes en vleugels en beslis of het een dag- of een nachtvlinder is (blz. 6).

Als je de soort als dag- of nachtvlinder hebt getermineerd, blader dan naar de bladzijde waar deze vlinders worden gepresenteerd.

De rups kun je vanaf →
augustus zien

Groot geaderd witje

Aporia crataegi

Spanwijdte 6-7 cm

Biotoop Open terrein, heggelandschappen, boomgaarden, tuinen. Uit Nederland verdwenen, wel in Wallonië.

Vliegtijd Van mei tot juli in één generatie.

Rups Slank, dicht behaard, aanvankelijk donkerbruin, later zwart met gele verticale strepen. Leeft groepsgewijs in een web op meidoorn, sleedoorn of lijsterbes.

Overwintering Als jonge rupsen in een gemeenschappelijk web op de waardplant.

→ **LEVENSWIJZE** Groot geaderd witjes zijn krachtige en snelle vliegers. Alleen de baltsdans van het mannetje is langzaam en fladderend. Deze vlinders zijn vaak te zien op distels als ze nectar zuigen. Na zomerregens zijn ze in grotere groepen te zien aan de rand van plassen, waar ze mineralen opnemen. Ze leggen hun felgele eitjes aan de bovenzijde van de bladeren van voederplanten.

zwarte tot grijsachtige markeringen
op de toppen van de voorvleugels

bovenvleugel van
mannetjes met
1 donkere vlek
(vrouwjes: 2)

Grijsgroene bestoven aders aan de →
onderzijde van de vleugels

Klein geaderd witje

Pieris napi

Spanwijdte Ongeveer 4 cm

Biotoop Typisch op open plekken in het bos, lichte bosspaden, taluds, akkerranden, heggen, in tuinen. Wijdverspreid.

Vliegtijd Van maart tot oktober, vaak in drie generaties.

Rups Groen, kortharig, fijngevekt met zwarte, geelomrande ademhalingsopeningen.

Overwintering Als pop. Overwinterende pop: witachtig van kleur en nauwelijks getekend. Zomerpop: groengeel, zwartgevekt.

→ **LEVENSWIJZE** Als deze vlinder bloemen bezoekt wordt duidelijk waarom hij zijn naam draagt. Dan vouwt hij zijn vleugels en laat de naamgevende, grijsgroene aders aan de onderzijde zien. Het vrouwtje legt de eitjes individueel of in groepjes op kruisbloemigen, zoals bitterkers of knopherik, op wiens bladeren de rupsen leven.

VLINDERS MET GELE VLEUGELS

sneller determineren

Je zag een
vlinder met gele
vleugels.

Kijk naar de
positie van de
antennes en de
vleugels en beslis
of het een dag-
of nachtvlinder is
(zie blz. 6).

Zodra je de soort
als dag- of
nachtvlinder
hebt gedetermin-
eerd, blader je
naar de bladzij-
den van waaraf
de overeenkomstige vlinders
worden gepre-
senteerd.

VANAF BLZ. 23

Dagvlinders

De groep vlinders met overwegend gele vleugels is de kleinste in Midden-Europa. Niet alle zijn zo duidelijk geel als de citroenvlinder of de gele luzernevlinder.

→ Soorten zoals de koninginnenpage moeten goed worden bekeken. Hoewel ze er erg kleurrijk uitzien, overheerst ook hier een warm geel in de vleugels.

VANAF BLZ. 28

Nachtvlinders

De hagedoornvlinder is een typische nachtvlinder met gele vleugels. Hij is onmiskenbaar.

→ Met soorten als de hopwortelboorder is dat niet zo eenvoudig. Hier zijn de geslachten verschillend gekleurd: de mannetjes zijn zilverwit maar met een gele kop, de vrouwtjes zijn geel.

Veengeeltje

Colias palaeno

Spanwijdte 4-5 cm

Biotoop Typische heidesoort die in Nederland op de Rode Lijst staat als 'bedreigd'. In België een schaarse trekvlinder.

Vliegtijd Juni tot augustus in één generatie.

Rups Groen met een smalle gele zijlijn. Leeft op rijsbesstruiken en eet de bladeren en knoppen. Verpopt zich op een tak van zijn waardplant.

Overwintering Als halfvolwassen rups.

→ **LEVENSWIJZE** Het veengeeltje stelt hoge eisen. Hij heeft niet alleen hoogveen nodig met zonbeschenen rijsbesstruiken, maar ook bloeiende weiden in de buurt. De vrouwtjes leggen hun eitjes uitsluitend op de bladeren van de rijsbes. Daar is genoeg te vinden voor de rupsen. De nachtvlinder moet zelf naar de rand van het hoogveen om nectar te halen, want het hoogveen biedt meestal maar weinig bloemen.

Gele luzernevlinder

Colias hyale

Spanwijdte 4,5-5 cm

Biotoop Vlindersoort van het open terrein. Ze zijn vaak te vinden in bloeiende weiden, klaver- en luzernevelden.

Vliegtijd Mei tot oktober.

Rups Effen groen, kenmerkend is een oranjegele streep aan weerszijden van het lichaam. De rups leeft van luzerne, klaver en wikke.

Overwintering Als rups, verborgen in het bodemstrooisel.

→ **LEVENSWIJZE** Typisch voor deze nachtvlinder is zijn snelle, rusteloze vlucht. Dit maakt hem zelfs voor vogels een lastige prooi. In rust zit hij voornamelijk op paarse bloemen, dan zie je op de gevouwen vleugels de kleine 8. In Nederland staat de vlinder op de Rode Lijst Dagvlinders als 'bedreigd'. In België is de soort een schaarse trekvlinder.

vleugels met duidelijk
verlengde punten

mannetjes intens ci-
troengeel (vrouwtjes
bleker)

roodachtige punt
in het midden
van de vleugel

Citroenvlinders overwinteren vaak →
tussen grassprietten op de grond

Citroenvlinder

Gonepteryx rhamni

Spanwijdte 5-6 cm

Biotoop Bosranden, houtwallen, parken en tuinen.

Vliegtijd Na de winterslaap van februari tot juni/juli, na de zomerrust van september tot oktober.

Rups Groen, haarloos, met witachtige zijstrepen. Voedt zich met de bladeren van wegedoorn en wegedoornstruiken.

Overwintering Als vlinder.

➤ **LEVENSWIJZE** De citroenvlinder is een van de langstlevende vlinders. Hij kan tien tot elf maanden oud worden. In het voorjaar vliegt hij als een van de eerste en hij is actief tot half juni. De eitjes worden in april gelegd, de rupsen foerageren tot mei/juni. De nieuwe vlindergeneratie komt in de eerste weken van juli uit. Tijdens de hete zomer houden deze vlinders een zomerrust. Pas in september worden ze weer actief en vliegen dan tot laat in de herfst.

VLINDERS MET ORANJE VLEUGELS

sneller determineren

**Je zag een
vlinder met
oranje
vleugels.**

**Kijk naar de
positie van de
antennes en de
vleugels en beslis
of het een dag-
of nachtvlinder is
(zie blz. 6).**

**Zodra je de soort
als dag- of
nachtvlinder
hebt gedetermin-
eerd, blader je
naar de bladzijde
van waaraf de
overeenkomstige
vlinders worden
gepresenteerd.**

VANAF BLZ. 35

Dagvlinders

In deze groep vind je niet alleen soorten die zo duidelijk en makkelijk te herkennen zijn zoals de morgenrood of de kleine vos, maar ook de moeilijk van elkaar te onderscheiden parelmoervlinders. → Alle zeventien in Midden-Europa bekende soorten worden gekenmerkt door oranjeleuige vleugeltoppen met zwarte vlekken of strepen. Een blik op de onderkant van de vleugels is nuttig bij het determineren van deze vlinders.

VANAF BLZ. 46

Nachtvlinders

Een van de meest opvallende nachtvlinders met oranje vleugels is de relatief grote tauvlinder.

→ De gewone dennenlotboorder is klein maar opvallend als hij in de warme schemering rond dennenbomen zwerm.

bovenzijde vleugels helder oranje
met een zwarte tekening

mannetje met brede zwarte
geurstrepen op de aders

Opvallend zijn de zilverwitte strepen op
de olijfgroene vleugelonderzijde →

Keizersmantel

Argynnis paphia

Spanwijdte 5,6-6,5 cm

Biotoop Wijdverbreid, waar te nemen aan bosranden, langs bospaden en op bloeiende bosweiden.

Vliegtijd Juni tot september.

Rups Meer dan 5 cm lang. Bruinzwart, met een dubbele, gele, verticale streep op de rug en geelwitte, vertakte stekels. Foerageert op verschillende soorten viooltjes.

Overwintering Goed beschermd in schorsspleten als pas uitgekomen jonge rupsen.

→ **LEVENSWIJZE** Op zonnige open plekken in het bos vliegt de vlinder van bloem naar bloem. Hij zuigt vooral vaak nectar uit de bloemen van distels en marjolein. Hier kun je ook de baltsdansen van de mannetjes zien, waarbij ze herhaaldelijk boven en onder de vrouwtjes vliegen. De geurstrepen van de mannetjes stimuleren de bereidheid van de vrouwtjes om te paren.

MEER WETEN, MEER ONTDEKKEN

met deze handige natuurgids
in zakformaat

OVERZICHTELIJK

de meest **voorkomende**
soorten in beeld

EENVOUDIG

snelle herkenning met
speciale kleurcodes

NAUWKEURIG

in **drie stappen** naar
de juiste soort

BEGRIJPELIJK

de **belangrijkste kenmerken**
helder uitgelegd

**KOS
M•S**

NUR 432

Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

www.kosmosuitgevers.nl